

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXVI

Уређивачки одбор

*др Даринка Гортан-Премж, др Ирена Грицкат, др Милка Ивић, др Павле Ивић,
др Радослав Катичић, Блаже Конески, др Тине Логар, др Александар
Младеновић, др Асим Пецо, др Митар Пешикан, др Живојин Станојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД

1980

ПРЕГЛЕД АНТРОПОНИМСКИХ ТИПОВА КОД „БОШЊАКА” У МЕТОХИЈСКОМ (ПЕЊКОМ) ПОДГОРУ

Познато је да већину имена муслиманског становништва у Босни и Херцеговини чине она која потичу из оријенталних језика (арапског, персијског, турског и старохеврејског) и која су у наше крајеве допрла са продором ислама.¹ Такође се зна да, поред ових имена, у истој средини живе и народна имена словенског порекла, а у новије време све више продиру и страна (неоријенталног порекла), као и разне домаће творевине које само по форми личе на оријентална имена.²

Сличну ситуацију налазимо и код „Бошњака” у Метохијском Подгору, тј. код муслиманског становништва на поменутом подручју које свој етникум издваја називом „Бошњаци”. „Бошњака” има у двадесет два насеља у Подгору, а грађа је сакупљана у двадесет. То су: Добруша (182 „бошњачке” куће), Љубово (44), Бања код Пећи (41), Бањица (33), Брестовик (22), Ковраге (22), Радавац (11), Бегов Лукавац (10), Дубрава (9), Верић (8), Сига (8), Пригода (5), Бураковац (4), Исток (4), Мало Дубово (4), Доњи Исток (2), Дубово (1), Ново Село (1), Орно Брдо (1) и Суви Лукавац (1).³ Истраживањем нису обухваћена насеља Пећ и Витомирица (велико село уз сами град), у којима „Бошњака” има отприлике двоструко више него укупно у свим испитиваним селима.

Очигледно је да и у овој средини основу антропонимског фонда чине имена оријенталног порекла. Донећемо овде, примера ради, по неколико мушких и женских имена, која су записана у Бањи код Пећи: *Авдија, Авдулах, Адем, Алија, Алиф, Бајрам, Делија, Ибрахим, Изет, Исмет, Мирсад, Музафер, Мусидфа, Нејад, Омер, Рајић, Рамиз, Реџеј, Решад, Сабих, Садик, Самир, Сафеј, Селим, Сенад, Синан, Сулејман, Фарук, Фахрудин, Фехим, Фуај, Халил, Шериф* и сл.; *Азра, Аиша, Алма, Ариф*,

¹ Уп. Исмет Смајловић, *Лична имена неоријенталној йоријекла у босанскохерцеговачких Муслимана*, Књижевни језик, VI/4, Сарајево, 1977, 17; Срђан Јанковић, *Нова лична имена у босанскохерцеговачких Муслимана*, Књижевни језик, VI/4, Сарајево, 1977, 3.

² Уп. Исмет Смајловић, *н. д.*, 22—24; Срђан Јанковић, *н. д.*, 4—14.

³ „Бошњаци” су се у испитивана села доселили, углавном, из Полиња и то после другог светског рата, осим незнатног броја породица које су у ове крајеве дошле између 1878. и 1944. године. Грађа је сакупљана од 1976—1978. године.

данас присутна готово у свакој кући. Наглашавајући да број ових антропонима није мали, овде ћемо поменути само неке. Имена као, нпр., *Едџиџа* (записано у Добруши) свакако су дошла са запада и то, највероватније, захваљујући одласку људи из ове средине на рад у иностранство. Са друге стране, антропоним *Индира*⁷, записан пет пута код „Бошњака” у Подгору (два пута у Љубову и по једном у Бањи, Бањици и Радавићу), очито је у ову средину доспео захваљујући популарности индијског државника Индире Ганди. Интересантно је да ово име, које је забележено и код муслиманског становништва у Босни и Херцеговини, „Бошњаци” прихватају као „муслиманско”, а сличан однос се осећа и према појединим антропонимима из западних језика. (На изричито питање о томе, одговорили су да их сматрају „муслиманским”). Иначе, имена *Индира* и *Едџиџа* нису забележена код православног становништва у Метохијском Подгору нити у Речнику Милице Грковић.

Ваља посебно поменути антропоним *Ўјкан* (особа рођена 1904. у Вапи код Сјенице, а даље порекло везује за Албанију), који је забележен у Бањици. Ово образовање ће, свакако, пре бити дериват од албанског *ujk -и* (вук)⁸ него од словенског термина сродства. Овоме у прилог говори и то да је данас код Албанаца у Метохији (према мојим запажањима са терена) често народно име *Ukë -а*, које одговара нашем *Вук*, а постоји и презиме *Ujkani*. Са друге стране, име *Ўјкан* није забележено у нашој стручној литератури⁹ (а нема га ни код православног становништва у Метохијском Подгору), иако су образовања од термина сродства код нас позната из времена пре примања ислама.¹⁰ Теже је, због свега тога, претпоставити да је ово име остало из предисламског времена кад су и преци „Бошњака” имали у свом изражајном фонду родбински назив *ујак*, који је у исламској епоси углавном замењен турцизмом *даџа*, *дајо*.

Нарочиту пажњу заслужују словенска народна имена код „Бошњака” у овом делу Метохије. Код њих се, поред имена изведених од назива за боје (*Гаљан*, *Плаво*; *Гаља*, *Зелена* и сл.)¹¹, јављају и следећи антропоними: *Вила*, *Дрџа*, *Злаџа*, *Мушкџа*, *Нџмка* || *Нџмка*, *Слаџа* (женски) и *Орле* (мушки).

⁷ Ово име је у свим селима записано искључиво с краткосилазним акцентом на првом слогу, осим у Бањи — где су за исту особу забележене две акценатске варијанте: *Индира* и *Индирџа*.

⁸ Лексему *ujk -и* у значењу „вук”, односно „курџак”, налазимо без синонима у било ком речнику албанског језика (уп., нпр., Mikel Ndreca, *Fjalor shqip-serbokroatisht*, Prishtinë (Rilindja), 1976, 345).

⁹ Истина, Елезовић је у околини Вучитрна, у рејону где се у новијој историји мешало српско с албанским становништвом, забележио микротопоним *Ўјканова маала* (уп. Гл. Елезовић, *Речник косовско-метохијској дијалекта*, св. II, Српски дијалектолошки зборник, књ. VI, Београд, 1935, 386).

¹⁰ Уп., нпр., у *Речнику личних имена код Срба Милице Грковић: Брајтан, Брајтач, Брајтељин, Брајтен, Брајило, Дедоје, Дедош, Сесџроња* и сл.

¹¹ О овим именима в. код мене, *О антропонимима изведеним од назива за боје код „Бошњака” у Метохијском (Пећком) Подгору*, Јужнословенски филолог, књ. XXXV, Београд, 1979, 177—188.

У Бањи код Пећи забележено је име *Вила* (особа рођена 1940. године), које, такође, доноси и Смаиловић у наведеном раду (стр. 22) и то као једно од оних имена која је муслиманско становништво у Босни и Херцеговини сачувало из времена пре примања ислама. *Рјечник хрватској или српској језика* Југославенске академије знаности и умјетности (у даљем тексту: РЈАЗУ) ово образовање, с првим потврдама од 13. века, бележи као мушки и женски антропоним (XX, 888), док код Милице Грковић (*н. д.*, 231) налазимо женско име *Вила* с коментаром „од Вилпа, а није искључено да је назив словенског нижег божанства узет за име”. *Речник српскохрватској књижевној и народној језика* Српске академије наука и уметности (у даљем тексту: РСАНУ), међутим, не доноси овај антропоним, него само презиме *Вила* (I, 620), а не налазимо га ни код православног становништва у Метохијском Подгору

Име *Драја* (особа рођена 1960. године) забележено је једном у Добруши. Смаиловић у поменутом раду (стр. 22) помиње лик *Драја* међу најстаријим словенским народним именима код муслиманског становништва у Босни и Херцеговини, док Милица Грковић (*н. д.*, 245) доноси врло распрострањену форму *Драја* (без акцента). РЈАЗУ (II, 744) даје ликове *Драја* и *Драја*, као женско име, с потврдама од 13. века, док РСАНУ (IV, 642) бележи облик *Драја* као хипокористик од *Драица* и *Драиња* и женско име, а форме *Драја* и *Драја* — као хипокористике од *Драица* и мушко име. Образовање *Драја*, иначе, постоји и код православног становништва у Метохијском Подгору и то ређе као женско име него као хипокористик од женских (*Драица*, *Драјана*, *Драиња*, *Драјомирка* и сл.) и мушких (*Драјомир*, *Драјољуб*, *Драјошин*, *Миодрај* и сл.) антропонима.

Најпопуларније име из ове категорије антропонима код „Бошњака” у Метохијском Подгору је *Злаја*. Оно је записано седам пута: трипут у Добруши и по двапут у Бањици и Беговом Лукавцу. И ово име Смаиловић у поменутом раду (стр. 22) сврстава у најстарију групу словенских народних имена код муслиманског становништва у Босни и Херцеговини, а налазимо га (без акцента), са историјским и савременим потврдама, и код Милице Грковић (*н. д.*, 254). Ово образовање РЈАЗУ доноси као женско име, с потврдама од 13. века, и као „надимак каквом милом женском чељадету” (XXII, 892), док га РСАНУ бележи као „хип. од Златија, Златка и сл.” и као женско име (VII, 50). Антропоним *Злаја*, иначе, релативно је чест и код православног становништва у Метохијском Подгору.

Једном је у Добруши записано лично име *Мушкја*. Овај женски антропоним не налазимо у Речнику Милице Грковић и РЈАЗУ, а нема га ни код православног становништва у Метохијском Подгору. У поменутом Смаиловићевом раду (стр. 22), међутим, налазимо женско име *Мушка* као једно од старих словенских народних имена код муслиманског становништва у Босни и Херцеговини. Иначе, ни овај антропоним није забележен у Речнику Милице Грковић, РЈАЗУ¹², нити код право-

¹² РЈАЗУ доноси само форму *мушка*, као „име кобили” (VII, 170).

славоног становништва у Метохијском Подгору. Очигледно, име *Мушкија* изведено је од *Мушка* додавањем врло продуктивног суфикса *-ија* код имена оријенталног порекла. (Име *Мушка*, иначе, према саопштењу Алије Цоговића, који такође испитује метохијску ономастику, има једна петнаестогодишња „Бошњака” у Пећи и дато јој је као четвртој девојцици у породици да би се после ње рађала мушка деца.)

Име *Немка*, које не налазимо у поменутом Смаиловићевом раду, записано је једном у Бањи у лику *Нѐмка* и једном у Брестовику у облику *Нѐмка*. Овај антропоним, иначе, не доноси Речник Милице Грковић и РЈАЗУ, а није забележен ни код православног становништва у Метохијском Подгору.

Антропоним *Слада*, који налазимо у поменутом Смаиловићевом раду (стр. 22) у категорији најстаријих словенских народних имена код муслиманског становништва Босне и Херцеговине, записан је по једном у Бањици и Брестовику. Милица Грковић бележи форму *Слада* и као мушки и као женски антропоним, с тим што мушки изводи „од Сладоје, Сладослав, итд.” (н. д., 181), а женски — „од Сладана, Сладунка, итд.” (н. д., 306). Име *Слада*, међутим, не доноси РЈАЗУ¹³, а не налазимо га ни код православног становништва у Метохијском Подгору, где је, напоменимо и то узгред, врло чест хипокористик *Салђа* од *Слађана*.

Име *Орле* забележено је три пута код „Бошњака” у Метохијском Подгору: двапут у Добруши и једном у Верићу. Овај антропоним, међутим, не доноси Смаиловић у поменутом раду, а не даје га ни РЈАЗУ, док Милица Грковић бележи неакцентовану форму *Орле* (са савременим потврдама из Цитиња и Земуна) с напоменом „од Орао или Орланда” (н. д., 151). Име *Орле*, иначе, записано је једном и код православног становништва у Метохијском Подгору (у кући новијих досељеника из Црне Горе, у селу Љубожди код Истока). Исти лик је потврђен и код муслиманског становништва централне Херцеговине, али само као презиме.¹⁴ Додајмо на крају и то да је лик *Орле* једном забележен (у селу Добруши) и као хипокористик од оријенталног имена *Орхан* (поменимо да су у овој средини честе хипокористичке форме на *-ле* оријенталних имена типа *Јуле*, *Мѐле*, *Муле*, *Тале* и сл.), иако „Бошњаци” име *Орле* изричито доводе у везу с појмом *орао*. Форму *Орле*, иначе, не налазимо у поменутој Смаиловићевој књизи *Муслиманска имена оријенталној йоријекла у Босни и Херцеговини*.

Из овог кратког прегледа¹⁵ може се закључити да „Бошњаци” знају за све оне основне антропонимске типове који су већ утврђени код муслиманског становништва у Босни и Херцеговини. Међутим, неки

¹³ РЈАЗУ бележи само апелатив *слава* у значењу „сласт” и „име слаткоме јелу” (XV, 401).

¹⁴ За овај податак захвалност дугујем проф. др Асиму Пеци.

¹⁵ Целокупан антропонимски фонд овог становништва, заједно са осталом ономастичком грађом из Подгора која је записана код становништва српскохрватског језика, биће објављен у три дела у Ономатолошким прилозима Српске академије наука и уметности (део те грађе већ је у штампи у првој књизи ове публикације).

од конкретних антропонима који илуструју тип словенских народних имена нису, колико је мени познато, досад забележени нигде изван „бошњачке” средине (антропонимска верзија *Мушкија* и име *Немка*).

Постојање и код „Бошњака” једног дела словенских народних имена, од којих су нека, као што смо видели, потврђена у стручној литератури још од 13. века, говори у прилог и Смаиловићевом закључку да се ова категорија антропонима код муслиманског становништва сачувала из времена пре исламизације једног дела нашег становништва.

Занимљиво је питање етимологије неких од ових имена. Пре свега, није сасвим јасно од чега је изведен облик *Немка*. Ако је ту доиста традиционална народна реч искоришћена као изворишни материјал за антропоним, као што ја претпостављам, онда би се у начелу могла сагледати следећа два тумачења: 1) као лексичка основа за дато име послужила је придевска форма *нем*, што би имало своје социолингвистичко објашњење у чињеници да се „Нем-ка” узимало као квалификатив женске особе коју одликује у датој средини цењена врлина неговорљивости, дискретности, смерности, послушности; 2) као лексичка основа послужило је онај исти корен који налазимо у речи *Немац* (подсетимо се на чињеницу да су код нас неки етноними, или форме изведене од њих, познати као лична имена: *Бујарин*, *Грк*, *Словенко*, *Срб*, *Срба*, *Србољуб*, *Турчин* и сл., мушка; *Гркиња*, *Словенка*, *Србислава*, *Срба*, *Срјка* и сл., женска — сва узета из Рченика Милице Грковић). Наравно, све су то ипак хипотезе. Колега Алија Џоговић скренуо ми је пажњу и на трећу, по свој прилици врло озбиљну могућност — да је давање таквог имена израз жеље да не буде више деце (женске).

Врло је занимљиво питање прихватања појединих „неисламских” имена као „исламских”. Наиме, као што је већ напоменуто, антропоним *Индира*, који је код „Бошњака” доспео захваљујући личном престижу Индире Ганди, у свести једног дела овог становништва живи као „муслиманско” име. Уосталом, дато име се својим сазвучјем врло лепо уклапа у фонд оријенталних имена код нашег муслиманског становништва.

Наш задатак није овом приликом да детаљно испитамо све могуће новонастале антропонимске творевине које само сазвучјем својим личе на оригинална оријентална имена. На раширеност ових творевина скренули су већ довољно пажњу Смаиловић и Јанковић, а ја бих само додао да њима обилује и „бошњачки” антропонимски фонд, што ће се, уосталом, видети кад моја обимна грађа буде у целини публикована.

Београд

Светозар Симиновић

Резюме

Светозар Стијовић

**АНТРОПОНИМНЫЕ ТИПЫ У „БОСНЯКОВ“ В МЕТОХИЙСКОМ
(ПЕЧСКОМ) ПОДГОРЕ**

В работе говорится об антропонимах у „Босняков“, т.е. у мусульман с сербохорватским как родным языком, переселившихся в эти области из долины Лима, главным образом после Второй мировой войны.

Основу фонда антропонимов представляют собой имена ориентального происхождения, но сейчас в этот фонд входят и так называемые неологизмы (например *Алмир*, *Элвин*, *Алмира*, *Санела*), а также и некоторые имена разного происхождения, как *Индира*, *Эдита* и т.п.

Особое внимание автор посвящает именам славянского происхождения (*Вила*, *Драга*, *Злата*, *Орле* и т.д.).